

THORKILD KJÆRGAARDS BJØRNETJENESTE TIL RIGSFÆLLESSKABET

■ ULRIK PRAM GAD

Thorkild Kjærgaard har nu igennem en årrække hævdet i dagspressen og populærvideenskabelige tidsskrifter, at Grønland aldrig har været en koloni. Budskabet har hele tiden været klart: en besyngelse af Danskens godgørelse højt mod nord og en underkendelse af enhver grønlandsk kritik. Hensigten skulle være at sikre Rigsfællesskabets beståen ved at overbevise grønlandske og danske kritikere om de faktiske forhold i fortiden. Kjærgaards bidrag til dette nummer af *Temp* er ikke så meget en anmeldelse af Grønlandsbindet i Gads nye kolonihistorie som en anledning til at gentage sig selv. Skønt uden opbakning fra andre forskere i sit grundsynspunkt har Kjærgaard i kraft af sin vedholdenhed været i stand til at positionere sig centralt i sin helt egen debat. Der ville ikke være nogen grund til at understøtte denne position ved at modsige ham, hvis det altså ikke lige var fordi, hans tirader faktisk har en sådan volumen, at de kan få gennemslag i opfattelsen i bredere kredse i Grønland og Danmark og dermed betydning for den fremtidige relation henover Nordatlanten.¹ Jeg skal her kort forklare, hvorfor virkningen vil være den omvendte af Kjærgaards hensigt. Først et par eksempler på hans retoriske figur, bedømt ikke på dens historiske nøjagtighed (jeg er hverken historiker eller jurist), men på dens politiske virkning. Herefter en overordnet karakteristik af den særlige postkoloniale dynamik som er Rigsfællesskabet – og en bedømmelse af, hvordan Kjærgaards interventioner spiller ind i den.

ENØJET HØNE KAN OGSÅ FINDE KORN – OG BLÆSE DET UD AF PROPORTIONER

En fast bestanddel i Kjærgaards indlæg er en opfattelse af, at inuit indvandrede på dansk territorium. Det kan være korrekt – men kun fra et etnocentrisk ståsted: I første række dansk forfatningsret, i anden række en for længst forældet udgave af folkeretten, som den engang blev tænkt og praktiseret i Europa. Ser man sagen fra de indvandrede inuits side, fandtes hverken folkeret eller for den sags skyld "Grønland" som et afgrænset eller sammenhængende territorium. For de fleste

1 Full disclosure: Ud over min generelle forpligtelse til *public service* er det lykkedes Kjærgaard at interpellere mig til at bidrage i kraft af de invektiver, han tidligere (Kjærgaard: 'Kolonien') har udgydet over min person – tilsyneladende uden at have læst nogle af mine forskningspublikationer.

nutidige beboere – især dem, hvis forfædre konkret har brugt landet i generationer – fremstår det åbenlyst, at landet tilhører dem, ikke en dansk stat langt væk eller forbigående danske udsendte eller tilkaldte. Men Kjærgaard vil eller kan ikke se sagen fra flere sider. Og med sit enøjede standpunkt blæst hinsides enhver meningsfuld proportion blokerer han for den nuancerede debat om samspillet mellem grønlandere og danskere i opbygningen af det moderne grønlandske samfund, som anden aktuel forskning lægger op til, og for aktuelle nuanceringer i grønlandsk politisk debat om, hvem der kan tælle med som grønlander.²

Kjærgaard anfører ofte, at Danmark har behandlet grønlanderne som landsmænd “på lige fod”.³ Her har han faktisk en interessant pointe. Læst med de rette briller kan man karakterisere en bestemt periode af Danmarkshistorien som en art autoritær multikulturalisme: Staten kan vel siges at have behandlet forskellige sociokulturelle klasser og “racer” (de to kategorier var periodevis overlappende) på forskellig vis, som man fandt passende – eller nyttigt – i forhold til hver deres kultur. I det perspektiv blev grønlandske undersætter måske forskelsbehandlet på lige fod med andre underlegne grupper som jyske husmænd eller københavnske arbejdere. Men for perioden efter udvidelsen af den lige og almindelige valgret i 1915 – i Danmark, ikke i Grønland – giver synspunktet ingen mening. Som generel karakteristik kan synspunktet kun virke som en rød klud i ansigtet på grønlandere, der selv har oplevet eller arvet en erindring om at blive behandlet som mindreværdige.⁴ Desuden blokerer påstanden for en konstruktiv samtale om, hvordan man kan skabe en mere ligeværdig relation mellem to så på alle tænkelige måder ulige størrelser som Grønland og Danmark.

Det hidtidige højdepunkt for Kjærgaard er hans påstand om, at Hermod Lannung i 1946 begik landsforræderi ved over for FN at anerkende, at Grønland var en koloni.⁵ Igen er påstanden kun mulig med et ensidigt udgangspunkt i en udgave af dansk forfatningsret, som vel ingen jurister længere forfægtede på det tidspunkt, og som det under alle omstændigheder var både udsigts- og meningsløst at forfægte i forhold til den afkoloniseringsproces, som FN insisterede på skulle gælde alle “ikke-selvstyrende territorier”. Grønland, et territorium langt fra moderlandet, rummede en kulturelt distinkt befolkning uden stemmeret til en lovgivende forsamling, og faldt dermed indenfor FN’s kriterium for, hvad der skulle afkoloniseres.⁶ Og uanset tilslutning fra den grønlandske elite til skiftende udgaver af dansk grønlandspolitik er det klart både for ethvert bare nogenlunde ædrueligt sociologisk blik, at både politik, social stratifikation og identitetsforhandlinger i Grønland under såvel integration som hjemme- og selvstyre er præget

2 Heinrich: *Eske Bruun*; Forchhammer: ‘Det danske’; Gad: *Dansksprogede*.

3 F.eks. i Kjærgaard: ‘Landsmænd’.

4 Arke: *Scoresbysund*; Forsoningskommissionen: *Vi forstår fremtiden*.

5 *Weekendavisen*, sektion *Bøger*, 24.2.2017, Thorkild Kjærgaard: “Grønland og Hermod Lannungs private udenrigspolitik”.

6 Harhoff: *Rigsfællesskabet*.

af eftervirkningerne af kolonitidens praksis og ideologier.⁷ Når Kjærgaard på et spinkelt, anakronistisk, formalistisk, etnocentrisk grundlag afviser, at Grønland har været en koloni, er det mere nærliggende at sige, at det er ham selv – snarere end Lannung – der modvirker statens interesse i Grønlands fortsatte tilknytning til Danmark. Jeg vender tilbage til, hvorfor det er sådan, når vi har hævet blikket og set på de overordnede postkoloniale dynamikker, Kjærgaard spiller ind i.

ANERKENDELSE OG UNDERKENDELSE SOM DRIVKRÆFTER I RIGSFÆLLESSKABETS UD- OG AFVIKLING

Senest har Kjærgaard udvidet påstanden om entydig dansk godgørelse i Grønland til en generel imperialismeapologi, der kan sammenfattes sådan: Postkolonial nationalisme er skidt; de europæiske koloniherrer skulle være blevet ved magten.⁸ Igen er der en kerne af sandhed i Kjærgaards standpunkt. Ikke alt er lutter lagkage i de afkoloniserede lande. Men den etnocentriske blindhed er endnu engang en forudsætning for påstanden – denne gang på flere niveauer: For det første forudsættes det, at kolonimagterne ville have været i stand til at skabe (og faktisk ville have bekostet at løfte) en “bedre” udvikling i store, befolkningsrige lande, bare fordi man i forskelligt omfang har gjort det pænt i de befolkningsmæssigt små imperielevn, man har beholdt. For det andet overses sammenhængen mellem arbejdsdelingen i den globale økonomi (kolonialisme eller outsourcing?) og hvad der aktuelt anses for acceptable styreformer (non-self-governing eller folkesuverænit?). For det tredje overser Kjærgaard, at kolonimagterne netop slap tøjlerne, da det blev uomgængeligt at give de koloniserede den ligeværdige stemmeret, som ville have kostet den hvide metropol magten over en eventuelt integreret, fælles stat. En videreførelse af imperierne ville altså forudsætte, at kun nogle af dets undersåtter var medbestemmende.⁹ For det fjerde forudsætter argumentet for fortsat imperialisme en opfattelse af, at kun nogle nationer har ret til selvbestemmelse – en opfattelse, som vanskeligt kan forenes med en idé om lighed mellem mennesker, så længe så mange mennesker har nationen som deres primære identifikation.

Jeg læser dette seneste indlæg af Kjærgaard sådan, at han begræder nationalismen som uhensigtsmæssig, når det gælder at håndtere de udfordringer, verdens befolkning står overfor. Det er jeg enig i – både hvad nationalisme i tidligere kolonier og nationalisme i europæiske lande angår. Ikke desto mindre er det van-

7 Graugaard: ‘Without Greenlanders’; Lyng: *Den vanskelige tango*; Sørensen: *Magt eller afmagt*; Thisted: ‘The Greenlandic Reconciliation Commission’; Thomsen: ‘Ægte grønlændere’; Winther: *Demokrati og Magt*.

8 Indlæggets argument kompliceres af, at Kjærgaard jo fastholder, at Danmarks forhold til Grønland aldrig har haft noget med kolonialisme at gøre.

9 Se f.eks. analysen af, hvordan Frankrig forgæves forsøgte at holde på imperiet ved at udstrække stemmeretten udelukkende til de “udviklede” strata af kolonibefolkningen, i Grovoui: ‘Postcolonial Sovereignty’.

skeligt at bringe en empirisk analyse til anden konklusion, end at Grønland opfatter sig som en nation, der burde have en selvstændig stat.¹⁰ Det er ikke så underligt, efter at have gennemgået en nationbuilding-proces efter grundtvigiansk forbillede – på lange stræk forestået af den danske stat.¹¹ Når man ser verden gennem danske – og grønlandske – briller, er en selvstændig nationalstat den 'naturlige' måde, at være et folk i verden på. Det har gjort det svært for Danmark at vænne sig til at være en del af EU – og det gør det svært for Grønland at være en del af Rigsfællesskabet - når nu man synes, man *burde* være en suveræn nationalstat. Inuit i Canada og USA står i kraft af kolonihistorien og de konstitutionelle traditioner med et andet sæt begreber i værktøjskassen og andre begrænsninger i betingelserne, når de skal formulere deres politiske identitet.

Jeg har i anden sammenhæng beskrevet, hvordan Grønland og Danmark har vanskeligt ved at finde en måde at tale om Rigsfællesskabet på, fordi begge parter tænker sig selv som hver sin ideelt set etnisk homogene nationalstat. Danske politikere falder tilbage i rollen som Moder Danmark, der ser det som sin rolle at beskytte Grønland mod sig selv og mod en ond omverden: først som et barn, der skal opdrages; nu snarere som en teenager, der er lidt for ivrig efter at flytte hjemmefra. Det er historier, som den grønlandske offentlighed er ved at være ret allergiske overfor. På den baggrund har jeg udviklet en stribe scenarier for, hvordan Rigsfællesskabet kan udvikles, humpe videre eller snuble ud i opløsning.¹² I disse år gør en række politikere og embedsmænd fra begge sider af Atlanten sig en del anstrengelser for finde på nye måder at tale om Rigsfællesskabet på og nye juridiske former, der kan rumme dem.¹³

I den situation vil Kjærgaards udlægning af Grønlands historie styrke de mest primitive (i analytisk forstand) nationalistiske forestillinger på begge sider. Problemet er ikke de historiske kendsgerninger. Jeg under gerne den undrende offentlighed de historiske guldkorn, Kjærgaard kan grave frem. Men han vælger at blæse dem ud af al historisk proportion, så hans påstande ender med at skygge for både kendsgerninger og samtale. Dermed kan han medvirke til at spænde ben for en omfortolkning af de historier, Grønland og Danmark fortæller om sig selv og hinanden, som ville kunne levne bedre plads til et fortsat Rigsfællesskab. Uanset lødigheden af de enkelte historiske pointer og deres rækkevidde vidner retorikken om en meget ringe forståelse af, hvordan historiske kendsgerninger og fortællinger bruges til at forme aktuel identitetspolitik.

10 Gad: *National Identity Politics*.

11 Thuesen: *Fremad*; Wilhelm: *De nye grønlandere*.

12 Gad: *National Identity Politics*, kap. 7; for en tidlig, dansksproget udgave se Gad: *En post-kolonial*.

13 *Information* 7.5.2016, Martin Breum: "Taksøe: "Vi er det 12.-største land i verden""; Gad: *National Identity Politics*, 115, 121-123; Kleist: 'Greenland's Self-Government'.

LITTERATUR

Trykte kilder

- Arke, Pia: *Scoresbysundhistorier. fotografier, kolonisering og kortlægning*, København: Borgen, 2003.
- Breum, Martin: *Hvis Grønland river sig løs. En rejse i kongerigets sprækker*, København: Gyldendal, 2018.
- Forchhammer, Søren: 'Det danske, det grønlandske og den store urbanisering', *Grønland* 49 (4-5), 2001, 172-176.
- Forsoningskommissionen: *Vi forstår fortiden. Vi tager ansvar for nutiden. Vi arbejder for en bedre fremtid*, Nuuk: Betænkning til Naalakkersuisut, 2017.
- Gad, Ulrik Pram: *Dansksprogede grønlanderes plads i et Grønland under grønlandisering og modernisering. En diskursanalyse af den grønlandske sprogdebat – læst som identitetspolitisk forhandling*, Eskimologis Skrifter 19, 2005.
- Gad, Ulrik Pram: 'En post-kolonial grønlandsk-dansk fremtid? Tre scenarier for rigsfællesskabets opløsning – og tre for dets beståen og forandring', Arbejdsrapport 1, 2009, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet [Oprindeligt: 'Un avenir postcolonial groenlandois? Trois scénarios pour la dissolution de la Communauté du royaume – et trois autres pour son maintien et sa modification', *Nordiques* 18, 2009, 69-87].
- Gad, Ulrik Pram: *National Identity Politics and Postcolonial Sovereignty Games: Greenland in the margins of Europe*, Monographs on Greenland 353 [Man & Society 43] series, København: Museum Tusulanums Forlag, 2016.
- Graugaard, Naja: "'Without seals, there are no Greenlanders": colonial and postcolonial narratives of sustainability and Inuit seal hunting'. I Ulrik Pram Gad og Jeppe Strandsbjerg (red.): *The Politics of Sustainability in the Arctic: Reconfiguring identity, space, and time*, Routledge Studies in Sustainability, London: Routledge, 2018, 74-93.
- Grovogui, Siba: 'Postcolonial Sovereignty: Experimentation with Statehood and Self-Determination'. I Rebecca Adler-Nissen og Ulrik Pram Gad (red.): *European Integration and Post-Colonial Sovereignty Games: The EU Overseas Countries and Territories*. New International Relations series, London: Routledge, 2013, 25-38.
- Harhoff, Frederik: *Rigsfællesskabet*, Århus: Klim, 1993.
- Heinrich, Jens: *Eske Brun og det moderne Grønlands tilblivelse 1932-64*, Arktisk Forskningsjournal 1, 2012.
- Information 7.5.2016, Martin Breum: "Taksø: "Vi er det 12.-største land i verden"".
- Kjærgaard, Thorkild: 'Kolonien Grønland - et intellektuelt bedrag', *Noter* 210, 2016, 13-20.
- Kleist, Mininnguaq: 'Greenland's Self-Government'. I Nathalia Loukacheva (red.): *Polar Law Textbook*, Copenhagen: Nordic Council of Ministers, 2010, 171-198.
- Lynge, Finn: *Den vanskelige tango / Tango nalunartoq. En indvendig rundtur i Riget / Naalagaaf-fiup iluanut pulattarneq*, Nuuk: Atuagkat, 2002.
- Politiken* 12.1.2014, Thorkild Kjærgaard: "Landsmænd".
- Sørensen, Bo Wagner: *Magt eller afmagt? Køn, følelser og vold i Grønland*, København: Akademisk, 1994.
- Thisted, Kirsten: 'The Greenlandic Reconciliation Commission: Ethnonationalism, Arctic Resources, and Post-Colonial Identity'. I Lill-Ann Körber et al. (red.): *Arctic Environmental Modernities. From the Age of Polar Exploration to the Era of the Anthropocene*, London: Palgrave Macmillan 2017.
- Thomsen, Hanne: 'Ægte grønlandere og nye grønlandere. Om forskellige opfattelser af grønlandskhed', *Den Jyske historiker* 81, 1998, 21-55.
- Thuesen, Søren: *Fremad, opad. Kampen for en moderne grønlandsk identitet*, København: Rhodos, 1988.
- Weekendavisen*, sektion *Bøger*, 24.2.2017, Thorkild Kjærgaard: "Grønland og Hermod Lannungs private udenrigspolitik".
- Weekendavisen*, sektion *Idéer*, 4.5.2018, Thorkild Kjærgaard: "Bare 50 år mere".
- Wilhelm, Henrik: *De nye Grønlandere*, Charlottenlund: Det grønlandske Selskab, 2008.

Winther, Gorm (red.): *Demokrati og Magt i Grønland*, Aarhus: Magtudredningen/Aarhus UF, 2003.

ULRIK PRAM GAD
PH.D., LEKTOR I ARKTISK KULTUR OG POLITIK
INSTITUT FOR KULTUR OG GLOBALE STUDIER
AALBORG UNIVERSITET
GAD@CGS.AAU.DK